

УКРАЇНСЬКА **МОВА** Й ЛІТЕРАТУРА

у сучасній школі
Передплатний індекс
22677

12, 2013

МАРКО ВОВЧОК.
ТВОРЧИЙ ДОРОБОК
ПИСЬМЕННИЦІ
ДО 180-РІЧЧЯ ВІД
ДНЯ НАРОДЖЕННЯ

ОБРАЗ УЧИТЕЛЯ У ТВОРЧОСТІ
БОРИСА ГРІНЧЕНКА.
НА МАТЕРІАЛІ ОПОВІДАНЬ
«НЕПОКІРНИЙ», «ЕКЗАМЕН»,
«УКРАЛА», «ДЗВОНИК».
ДО 150-РІЧЧЯ ВІД ДНЯ
НАРОДЖЕННЯ ПИСЬМЕННИКА

ДІАЛОГ ЗІ СЛОВЕСНИКОМ

СИНОНІМІЧНЕ
ТА ФРАЗЕОЛОГІЧНЕ
БАГАТСТВО
УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ. 10 КЛАС

ПОСПІШАЙТЕ ПЕРЕДПЛАТИТИ
НАУКОВО-МЕТОДИЧНІ ФАХОВІ ЖУРНАЛИ

ДОКЛАДНІШЕ НА PEDPRESA.COM.UA

ВИДАВНИЦТВО
**ПЕДАГОГІЧНА
ПРЕСА**
ДЕРЖАВНЕ ІНФОРМАЦІЙНО-ВИРОБНИЧЕ ПІДПРИЄМСТВО

УКРАЇНСЬКА МОВА Й ЛІТЕРАТУРА В СУЧАСНІЙ ШКОЛІ

ЩОМІСЯЧНИЙ НАУКОВО-МЕТОДИЧНИЙ
ТА ЛІТЕРАТУРНО-МИСТЕЦЬКИЙ ЖУРНАЛ

№ 12 (131) ГРУДЕНЬ 2013

Видається з 1999 року
До січня 2012 р. журнал виходив під назвою
«Українська мова й література в середніх школах,
гімназіях, ліцеях та колегіумах»

Свідоцтво про державну реєстрацію:
серія KB № 17886-6736P від 21.06.2011 р.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ
УКРАЇНИ

ДІВП ВИДАВНИЦТВО
«ПЕДАГОГІЧНА ПРЕСА»

ГОЛОВНИЙ РЕДАКТОР – Станіслав Караман,
доктор педагогічних наук, академік
Української академії акмеологічних наук

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Олександр Авраменко,
старший науковий співробітник
Зінаїда Бакум, доктор педагогічних наук
Микола Барахтян, кандидат педагогічних наук
Алла Богуш, академік НАПН України
Олена Бондарева, доктор філологічних наук
Анатолій Висоцький,
кандидат філологічних наук
Ніна Голуб, доктор педагогічних наук
Катерина Городенська,
доктор філологічних наук
Олена Горошкіна, доктор педагогічних наук
Анатолій Гуляк, доктор філологічних наук
Наталія Дика, кандидат педагогічних наук
Тамара Донченко, доктор педагогічних наук
Лідія Кавун, доктор філологічних наук
Ольга Копусь, кандидат філологічних наук
Тетяна Матвійчук, кандидат філологічних наук
Любов Мацько, академік НАПН України
Віктор Огнев'юк, академік НАПН України
Сергій Омельчук, кандидат педагогічних наук
Наталія Остапенко, доктор педагогічних наук
Марія Пентиліук, доктор педагогічних наук
Євгенія Петрова, кандидат філологічних наук
Володимир Різун, доктор філологічних наук
Олександра Савченко, академік НАПН України
Олена Савченко, вчитель-методист
Григорій Семенюк, доктор філологічних наук
Тетяна Симоненко, доктор педагогічних наук
Ольга Слоньовська, кандидат педагогічних наук
Лариса Соловець, кандидат педагогічних наук
Катерина Таранік-Ткачук,
кандидат педагогічних наук
Ганна Токмань, доктор педагогічних наук
Іван Хом'як, доктор педагогічних наук
Зоя Шевченко, кандидат педагогічних наук
Галина Шелехова, кандидат педагогічних наук
Неоніла Шинкарук,
заслужений працівник освіти України
Стефанія Яворська, доктор педагогічних наук

На с. 1 обкладинки:

Портрет Марко Вовчок, садиба-музей
письменниці на Богуславщині.

СТОРІНКА ГОЛОВНОГО РЕДАКТОРА

Станіслав КАРАМАН

Шановні колеги!

2

НАУКА-ШКОЛІ

ЛІТЕРАТУРОЗНАВЧІ РОЗВІДКИ

Надія ГАЄВСЬКА

Марко Вовчок. Творчий доробок
письменниці

До 180-річчя від дня народження

4

Володимир КУЗЬМЕНКО

Борис Грінченко про видання
літератури для дітей

7

Світлана ДЯЧЕНКО

Образ учителя у творчості
Бориса Грінченка.

На матеріалі оповідань

«Непокірний», «Екзамен», «Украла»,
«Дзвоник».

До 150-річчя від дня народження
письменника

12

Олег ВАСИЛИШИН

Історія одного літературного
побратимства.

Борис Харчук та Іван Гнатюк

16

МОВОЗНАВЧІ СТУДІЇ

Сергій ОМЕЛЬЧУК

Учнівське наукове лінгвістичне
дослідження як ефективний
засіб формування дослідницької
компетентності

20

Наталія ДИКА, Маргарита КОЗИР

Формування в учнів 5 – 7 класів
мовленнєво-комунікативних умінь
засобами інтеракції на уроках
української мови

29

Тетяна ВИДАЙЧУК

Лінгвополітичні виміри поняття
«мова» у староукраїнську добу

34

НАУКОВІ ТРАДИЦІЇ

Зоя СТОЛЯР

У Національному університеті
«Острозька академія»
відсвяткували День української
писемності та мови

37

НЕ ЗДИВУЄШ - НЕ НАВЧИШ

Неля СМІРНОВА

Інноваційні системи навчання
на уроках української мови

40

ТВОРЧИЙ ПОРТРЕТ МАЙСТРА

Олександр АВРАМЕНКО

Діалог зі словесником

43

МЕТОДИЧНА МАЙСТЕРНЯ СЛОВЕСНИКА

Марія ОСЬМАКОВА

Синонімічне та фразеологічне
багатство української мови.

10 клас

45

Тетяна ТОЛСТАЯ

Особливості побудови опису
пам'ятки історії та культури

Усний твір-опис пам'ятки,
8 клас

48

Лідія ОСАУЛЕЦЬ

Микола Вороний «Євшан-
зілля». Поема про необхідність
повернення людині історичної
пам'яті, усвідомлення своєї
національної приналежності.

Українська література, 6 клас

52

Валентина ПЛІТКО

Василь Симоненко: патріотичні
мотиви в поезії

«Лебеді материнства»

Українська література, 7 клас

55

Любов ГРИЦАЙ

Драматургія Івана Франка.

Соціально-психологічна драма

«Украдене щастя». Урок-подорож
з української літератури, 10 клас

56

ПРОФІЛЬНЕ НАВЧАННЯ.

Роман Дубровський

Релігійна віра як джерело
поетичної творчості Галини
Гордасевич

62

РЕЦЕНЗІЇ, ВІДГУКИ

Ольга СЛОНЬОВСЬКА

«Письменник, мученик,
вигнанець...»

Вивчення творчості Івана
Багряного в школі з допомогою
матеріалів науково-методичної
розвідки Ольги Куцевол
«Народився він для бою...»

67

Олег РАРИЦЬКИЙ

Г. Б. Райбедюк. Вивчення
творчості українських
поетів-дисидентів

69

ПОЕТИЧНА МОЗАЙКА

Леся СИДОРОВИЧ

Зимова поезія

28, 71

УДК 371.334

ФОРМУВАННЯ В УЧНІВ 5 – 7 КЛАСІВ МОВЛЕННЕВО-КОМУНІКАТИВНИХ УМІНЬ ЗАСОБАМИ ІНТЕРАКЦІЇ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Наталія ДИКА, доцент кафедри української мови Київського університету імені Бориса Грінченка,
кандидат педагогічних наук;

Маргарита КОЗИР, методист вищої категорії Інституту інноваційних технологій і змісту освіти

Анотація. У статті висвітлюються особливості процесу формування в учнів 5-7 класів мовленнєво-комунікативних умінь засобами інтеракції на уроках української мови.

Ключові слова: мовленнєво-комунікативні вміння, навчальна дискусія, дискусійні обговорення, аргументаційні вміння, аргументаційні тексти, засоби інтеракції, когнітивна методика.

Наталія ДИКАЯ, Маргарита КОЗЫРЬ, ФОРМИРОВАНИЕ У УЧАЩИХСЯ 5 – 7 КЛАССОВ КОМУНИКАТИВНО-РЕЧЕВЫХ УМЕНИЙ СРЕДСТВАМИ ИНТЕРАКЦИИ НА УРОКАХ УКРАИНСКОГО ЯЗЫКА

В статье рассматриваются особенности процесса формирования у учащихся 5 – 7 классов коммуникативно-речевых умений средствами интеракции на уроках украинского языка.

Ключевые слова: коммуникативно-речевые умения, обучающая дискуссия, дискуссионные обсуждения, аргументативные умения, аргументативные тексты, средства интеракции, когнитивная методика.

Nataliya DYKA, Marharyta KOZYR, THE FORMATION OF THE SPEECH AND COMMUNICATIVE SKILLS BY MEANS OF INTERACTION AT THE UKRAINIAN LESSONS IN THE 5TH-7TH FORMS

Annotation. The author's considers the peculiarities of the process of formation in 5 – 7 classes' students the communicative speech skills by interaction Ukrainian language during studying process.

Keywords: communicative speech skills, teaching debate, panel discussions, argumentative skills, argumentative texts, means interaction, cognitive technique.

Стратегія нового напрямку в навчанні рідної мови, на який орієнтують освітні стандарти, зазначені у Державній національній програмі «Освіта» (Україна XXI століття)», полягає у тому, що «школа повинна готувати передусім гуманних, освічених людей, які на належному рівні вміють практично користуватися рідною мовою у найрізноманітніших життєвих ситуаціях» [1, 11]. Пошук шляхів формування комунікативної особистості пов'язаний із дослідженням комплексу питань, одним із яких є вдосконалення граматичного ладу мовлення учнів загальноосвітніх навчальних закладів.

Формування в учнів мовленнєво-комунікативних умінь засобами інтеракції у процесі дискусійних обговорень на уроках української мови – складна психолого-педагогічна проблема. Під час навчальної дискусії на уроках української мови в учнів 5 – 7 класів розвиваються вміння виступати перед однолітками, відповідати на запитання, брати участь в обговоренні – реалізація цих умінь підлітками позитивно впливає на мотив можливості самовиявлення. Уміння робити висновки, доводити власну думку, аргументувати її за допо-

могою прикладів відповіді на конкретне запитання стимулюють мотив прагнення до впевненості в собі й почуття власної компетентності. Дослідники визначають такі психолінгвістичні особливості навчальної дискусії, як:

- *двобічний характер*, оскільки у процесі дискусії співрозмовник виступає то в ролі доповідача, то в ролі слухача, який повинен реагувати на репліки й висловлення інших комунікантів [5, 23];

- *зверненість*, адже дискусія проходить у безпосередньому контакті учасників, які добре обізнані з умовами, у яких відбувається комунікація, і передбачає зорове сприймання співрозмовників, яке доповнюється невербальними засобами спілкування [5, 47];

- *ситуативність*, тому що зміст навчальної дискусії можна зрозуміти лише з урахуванням тієї ситуації, в якій вона відбувається, тобто існує чітке співвіднесення навчальної дискусії із ситуацією [8, 35];

- *тематичність* як співвіднесеність висловлень учасників із загальною темою дискусії, яка має певну комунікативну організацію [8, 41];

- *зв'язність, послідовність, логічність* як якості навчальної дискусії, що реалізуються в розвитку ідеї основної фрази шляхом уточнення думки, доповнення до неї, пояснення, заперечення, аргументування, контраргументування тощо [6, 449];

- *емоційне забарвлення*, що віддзеркалюється в тому, як добираються лексико-граматичні засоби у структурі реплік в інтонаційному оформленні тощо [8, 97];

- *спонтанність*, оскільки мовленнєва поведінка кожного учасника навчальної дискусії значною мірою зумовлюється й мовленнєвою поведінкою партнера, динамічним обміном репліками [6, 503].

Отже, психолінгвістичні критерії навчальної дискусії на уроках української мови якнайкраще мотивують учнів до оволодіння мовленнєво-комунікативними вміннями й навичками.

Для досягнення позитивного результату у формуванні мовленнєво-комунікативних умінь, зокрема вмінь доводити власну думку, пояснювати й аргументувати її, необхідно підтримувати мотивацію підлітків. На розвиток внутрішньої мотивації позитивно впливають такі чинники, як: усвідомлення учнем автономії; відчуття власної компетентності; ситуація вільного вибору; внутрішня мотивація учіння й приклад учителя.

Формування когнітивної та мотиваційної сфери підлітків тісно пов'язане з процесом формування в учнів 5 – 7 класів умінь доводити як складника мовленнєво-комунікативної компетентності. Під час обговорень проблемних питань на уроках української мови учні усвідомлюють автономію в процесі висловлення думок, відчувають власну компетентність, беруть активну участь у вільному виборі запропонованих позицій та мають можливість виробити власну мотивацію учіння.

Лінгвістичне обґрунтування мовленнєво-комунікативних умінь спирається на закони комунікативної лінгвістики, що забезпечує перспективний, на нашу думку, підхід для сучасної практики формування аргументаційних умінь. Це зумовлює створення власне аргументаційних текстів, що характеризується такими параметрами: визначення предмета й теми аргументації; з'ясування ролі та функції аргументації в мовному жанрі; уявлення про цільове призначення аргументації (довести, пояснити, переконати тощо) залежно від ситуації спілкування; з'ясування можливості реалізувати структуру аргументації (максимального, середнього та мінімального ступенів) у мовних жанрах; визначенням можливості розташування структурних аргументаційних одиниць залежно від ряду чинників: мовного жанру, мовної ситуації, індивідуальності й характеру аудиторії (слухача); вимоги щодо ефективного спілкування у процесі дискусійних обговорень.

Важливим елементом дискусії, на наш погляд, є конструктивний діалог як спосіб обговорення

проблемного питання, активного аргументування власної думки. Для діалогічного мовлення типовим є змістовий (запитання – відповідь, згода – заперечення) і конструктивний зв'язок реплік, що передбачає не лише наявність адресата і адресанта, формальну і змістову єдність реплік, а й конструктивний момент – формування мовного складу висловлення адресанта під впливом адресата.

Не менш важливим є визначення понять «*мовленнєві вміння*» та «*діалогічні вміння*». У сучасній психологічній літературі існує багато визначень поняття вміння, а саме: здібність до мобілізації досвіду; активний синтез навичок; якісно новий ступінь володіння системою психічних і практичних дій; регулювання дій. Слушною є думка О.О. Леонтєва, що мовленнєве вміння – це використання мовних механізмів з різною метою спілкування, особлива здатність людини, яка стає можливою в результаті розвитку мовленнєвих навичок.

Власне мовленнєві вміння об'єднують уміння вступати у спілкування, підтримувати й завершувати його; проводити свою стратегічну лінію, ураховувати компоненти ситуації спілкування, прогнозувати його результат; перепитувати співрозмовника, захоплювати й підтримувати ініціативу спілкування, говорити виразно, виражати основні мовленнєві функції, висловлюватися логічно і зв'язно, продуктивно, цілісно, самостійно, в нормальному темпі, переказувати почуте, передбачати майбутнє.

Як зазначає Е. Палихата, формування мовленнєвих умінь у результаті наслідування передбачає засвоєння нових слів, словосполучень, реплік, мікродіалогів задля їх правильної вимови; відтворення діалогів учнями, коли необхідно повторити прослуханий діалог, вимова за зразком; розуміння та засвоєння школярами інтонаційної оформленості репліки, діалогічної єдності, діалогу, в якому вчитель проголошує необхідне висловлення для того, щоб учень повторив його, копіюючи інтонаційний зразок.

Оскільки мовленнєве вміння – новий якісний рівень, то, завдяки інтеграції, воно поступово переходить на більш високі щаблі. У процесі комунікації необхідним стає оволодіння комунікативними й комунікативно-мовленнєвими вміннями: правильно (адекватно ситуації) обрати стиль мовлення, підпорядкувати форму мовленнєвого висловлення завданням спілкування, уживати найбільш ефективні (для поставленої мети і відповідних умов) мовні й немовні засоби спілкування задля вираження й доведення власної думки, уміння дібрати вдалі аргументи в процесі обговорення спірних питань.

У цьому контексті доцільно наголосити і на значущості комунікативних умінь, тобто вмінь встановлювати контакт, розпочинати й підтримувати розмову. Комунікативні вміння сприяють уживанню засвоєних фонетичних, граматичних

лексичних умінь у вільному мовленнєвому спілкуванні й під час перебігу дискусійного обговорення проблемного питання.

Формування мовленнєво-комунікативних умінь у контексті когнітивної методики зумовлює зосередження уваги на таких аспектах, як: діалог – це співпраця, оскільки дві або більше сторін разом працюють для досягнення особливого розуміння; у діалозі один учасник слухає іншого, щоб зрозуміти, дійти згоди; кожен учасник висуває для обговорення свою ідею, усвідомлюючи, що різнобічні погляди допоможуть її удосконалити; шукає основоположні узгодження, концептуальні аспекти в позиціях інших.

Нами враховано, що діалог у процесі дискусії розширює світогляд і може змінити думку учасника; викликає самоаналіз власної позиції; відкриває можливість досягнення кращого рішення; створює взаємини відкритості змінам і помилкам; закликає тимчасово утримуватися від вираження своїх переконань; містить справжню турботу про співрозмовника, унеможливує образи та відчуження.

Пропонуємо зразки різнорівневих завдань для учнів 5 – 7 класів загальноосвітніх навчальних закладів, що сприяють формуванню в учнів уміння викладати думки в усній і писемній формах.

1. Робота в парах.

Прочитайте вірш. Виписати іменники. Визначити, які з них відповідають на питання хто?, а які на питання – що? Доберіть синоніми до виділених слів. Що ви можете сказати про іменники, які відповідають на питання хто? що? Чим вони відрізняються? Відповідь обґрунтуйте. Поміркуйте з приводу змісту вірша, висловіть власну думку, добираючи вдалі аргументи:

Споконвіку в держави, у нації
 Стало добрим законом, панове:
 Жити не може людина у Франції –
 І не знати французької мови...
 А думки пропливають як тіні,
 В давнину, в **безгоміння** Дніпрове:
 Жити можна лише в Україні –
 І не знати української мови.

Є. Гайгара

2. «Рекламна пауза».

Уявіть себе працівником редакції газети, який відповідає за сторінку реклами. Прорекламуйте: роллінгову дошку, Pade, ксерокс, супутникову антену, тлумачний словник української мови. Доберіть влучні аргументи власного вибору.

3. Метод «Панельна дискусія».

Розгляньте таблицю. Дайте обґрунтовані відповіді на запитання:

- За якою ознакою іменники діляться на відміни?
- До яких відмін належать іменники жіночого і середнього роду?
- Чому при поділі іменників на відміни враховуються рід слова і його закінчення?

- Яку властивість мають іменники IV відміни?

Складіть аргументовані діалоги про типи відмін іменників, використовуючи власні приклади.

ВІДМІНА	РІД	ЗАКІНЧЕННЯ В Н.В. ОДН.	ГРУПА	ПРИКЛАДИ
ПЕРША	жіночий, чоловічий, спільний	-а, (-я)	Тверда, м'яка, мішана	Ручка, сирота, надія, суддя, межа, круча
ДРУГА	чоловічий, середній	нульове, -о, -е, -а, -я	Тверда, м'яка, мішана	Місто, біг, зілля, явище, морж
ТРЕТЯ	жіночий	нульове		Сіль, молодь, мати
ЧЕТВЕРТА	середній	-а, -я (у непрямих відмінках з'являється суфікси -ат (-ят), -ен)		Лоша, теля, дівча

4. Групова робота.

Прочитайте тексти. Чи випадково в першому тексті переважають дієслова недоконаного виду, а в другому доконаного? Доведіть власну думку.

1. *Випав саме сонячний лагідний день пізньої осені. Низько стояло в небі негріюче, але ласкаве сонце. Яскраво зеленів обмитий дощами озимий клин на пагорбах за містом. В лузі понад річкою пахло прілим вербовим листям і оглушливо цвірінчали зрадлі горобці в кущах дерези за городами.* (В. Козаченко).

2. *Щось насувало грізне. Потемніло, завітрило, закрутила курява. Гримнуло ближче, немов звалив хтось на поміст деревину, загуркотіло й покотилось у небі.* (С. Васильченко).

Зробіть висновок про те, коли який вид дієслів доцільніше застосовувати.

Розкажіть про будь-яку подію. Визначте вид використаних дієслів.

5. «Слабка ланка» (запозичені слова). Назвіть синонімічні іншомовні відповідники.

Інша назва усної народної творчості (фольклор).

Вага товару без тари (нетто).

Група людей, що оцінює конкурси, турніри (журі).

Наука про землю (географія).

Наукова суперечка (дискусія).

Антонім до слова пасивний (активний).

Синонім до слова адаптація (приспосовування).

Частина слова, що стоїть перед коренем і служить для творення нових слів (префікс).

Попередній зміст телепередачі, наступного числа газети (анонс).

Кінцевий етап змагань (фінал).

6. «Перекладачі».

Перекладіть українською мовою. Числівники запишіть словами. Підкреслені числівники провідмі-

няйте. За змістом поданих речень доберіть власні аргументи.

1. Ежегодно растительность земного шара отдаёт в атмосферу в виде водяных паров 600 – 700 триллионов тонн воды. 2. Экологи насчитывают около 150 видов, которые исчезли с нашей планеты за последние 300 лет. Слишком поздно делать что-то, чтобы вернуть эти 150 видов, но мы могли бы помочь другим 240, которые сегодня под угрозой (3 книги).

7. «Промова».

Уявіть, що вам, членові лінгвістичного гуртка, доручили виступ на одну із тем: «Як народжуються та помирають слова», «Слова-прибульці в українській мові», «Чи потрібно боротися за чистоту власного мовлення», «Фразеологічні дива». Складіть текст своєї промови на засіданні гуртка.

8. Колективна робота з текстом.

Прочитайте текст мовчки, потім уголос. Доберіть до нього заголовок. Визначте його стиль.

Число сім у стародавньому світі вважалося містичним, а подекуди й священним.

Містом на семи горбах здавна називають Рим: пізніше цю назву було перенесено й на інші великі не рівнинні міста.

Сади Семіраміди – це величезний комплекс, збудований у Вавилоні в сьомому столітті до нашої ери. Це чудо було створене для дружини царя – лідійської царівни, а от чи звалася вона Семірамідою, – невідомо.

Третє чудо – мавзолей у Галікарнасі – розкішна усипальниця Мавзола, сатрапа перської провінції. Проіснувала вона до XV століття, коли її зруйнували, використавши матеріал для побудови укріплення. З тих часів монументальні споруди для поховання визначних осіб звать мавзолеями.

Храм богині Артеміді в Ефесі – четверте чудо – відзначається вишуканістю форм і багатством оздоб.

П'ятим чудом світу вважався Колос родоський – бронзове зображення бога сонця Геліоса. Статуя проіснувала всього шістьдесят років і була зруйнована землетрусом.

Шосте чудо світу – статуя бога Зевса в його святилищі в Олімпії.

Сьоме – маяк на острові Фарос біля Олександрії, збудований з білого мармуру. Близько 150 метрів заввишки, увінчаний статуєю Посейдона.

Можна з упевненістю сказати, що сім чудес світу не охоплювали всіх архітектурних див стародавньої Греції і Єгипту: безперечно, їх було значно більше (За А. Коваль).

• Що нового ви дізналися з тексту? Чи було вам цікаво його читати?

• Як Ви вважаєте: чи є цей текст аргументаційним? Якщо ні, то додайте до його змісту влучні, на вашу думку, аргументи.

• З'ясуйте питання про паралельні відмінкові закінчення кількісних числівників.

• Охарактеризуйте, як сполучаються числівники з іменниками. Наведіть власні приклади.

• Визначте їх синтаксичну роль.

9. «Редагування».

Прочитайте. Знайдіть у тексті порушення синтаксичних норм. Чим вони пояснюються? виправте помилки. Аргументовано доведіть доцільність виправлень.

Про давність української мови свідчать твори релігійні, фольклорні, особливо пісні календарно-обрядові. Український мовознавець Олександр Потєбня, наприклад, стверджував, що веснянка «А ми просо сіяли» існувала в Україні вже у I тисячолітті до н.е. Тож невже співалася вона мовою якоюсь іншою? А колядки про створення світу птахами (тобто ще з дохристиянських часів) напевно чи перекладалися з мови якоїсь давнішої за українську, адже не мали в тому потреби християни.

Багато дискусій наукових викликає також існування в землях українських писемності. Засвідчують знахідки археологічні наявність писемних знаків на посуді глиняному, пряслицях, зброї тощо ще за доби трипільської, тобто 6 тисяч років до н.е.

Чи це було письмо фонетичне, чи ієрогліфічне – відповіді певної не дали поки що дослідження. (З «Історії української літературної мови»).

10. Коментоване письмо.

Запишіть, правильно розставляючи розділові знаки, поясніть їх уживання. Випишіть числівники, ужиті в тексті, розберіть їх за будовою. Знайдіть у тексті влучні аргументи, запропонуйте власні варіанти.

Глиняні книги розповіли нам, що математичні знання мудрих вавилонян не обмежувалися чотирма діями арифметики. Вони легко обчислювали відсотки, уміли виміряти площу різних геометричних фігур, за тисячу років до народження Піфагора знали теорему, нині відому під назвою Піфагорової.

Наш семиденний тиждень також народився в Дворіччі. Там же закладено основу сучасної науки про будову й розвиток небесних тіл (П. Утевська).

11. «Творчий диктант».

Доведіть, що перед вами – зв'язний текст. Доберіть до нього заголовок. Сформулюйте правило «Правопис не з дієсловами». Які ще завдання ви б запропонували, якби були вчителем? Аргументуйте їх практичне значення.

Чого тільки (не) має у світлиці! (Не) зчуєшся, як перенесешся у минуле. (Не) можна (не) захоплюватися (не) повторними барвами вишивок, (не) перевершеними розписами печі, старовинним посудом. (Не) (не) хтуймо минулим, щоб (не) зачерствіли серця наші!

12. «Робота з аргументаційними текстами».

Прочитайте зразки аргументаційних текстів. Знайдіть головну думку, доберіть до неї влучні аргументи. Обґрунтуйте власну позицію.

1. Ніколи не стане благородною, доброю, чуйною та людиною, яка в дитинстві не була гарним сином чи ніжною донькою. Тому кожен із нас має подумати, наскільки він зобов'язаний своїй матері. Скільки безсонних ночей провела вона над колицкою маленької дитини. Скільки турбот віддала вона, поки ми підросли. Та й зараз вона турбується про тебе, юначе. Адже мати готова пожертвувати всім, віддати все, аби тобі було добре. То невже тобі не хочеться також зробити що-небудь для неї, щоб віддячити за її турботи. Намагайся частіше допомагати їй по господарству. І ніколи не лінься частіше писати їй листа з табору відпочинку чи з відпочинку біля моря. Якби ти міг побачити, яке для неї щастя кожний рядок, кожне слово, написані тобою, з якою гордістю і ніжністю буде вона розповідати про твої новини за межами дому. І якби ти бачив вираз її обличчя, чув інтонацію, з якою вона розповідала про написане тобою, то ти б згоден був би писати матері щодня.

Шануйте своїх батьків, радуйте їх своїми успіхами й досягненнями, знайте, що й ви колись будете батьками! (З учнівських творів).

2. Останнім часом багато говорять про охорону природи. Ми так забруднили моря і річки, ліси і степи, що стає страшно за майбутні покоління. Що залишимо у спадок майбутньому? У школах ввели предмет екологію. На цих уроках ми говоримо про навколишній світ, про те, як легко порушити баланс у природі, а ось відновити порушене дуже складно. Природа сама відновлюється, але дуже поволі, тому люди повинні берегти й охороняти той світ, у якому живуть. Якщо ми отруїмо землю і воду, то дихатимемо отруєним повітрям і харчуватися непридатною їжею. Люди почнуть перероджуватися у мутантів. Щоб цього не трапилося, треба берегти довкілля.

Коли кожна людина дотримуватиметься чистоти у своєму дворі, в лісі, де гуляє, на підприємстві, на якому працює, наскільки зміниться все навколо! (З учнівських творів).

3. Благородство — це постійний стан душі людини. Воно або є, або його немає. І формується воно в дитячі роки. Важко і, напевно, не варто чекати благородних вчинків від людини, яка в дитинстві могла принизити однокласника, образити дівчинку, звалити свою провину на іншого, відмовитися

від своїх слів і не виконати обіцянки. Не може бути благородною людиною, яка сприймає батьків як людей, які просто зобов'язані створювати їй умови для щасливого дитинства (годувати, одягати, піклуватися, давати гроші). Від таких людей не дочекаєшся безкорисливої допомоги. Таких зазвичай у класі не люблять, хоча іноді їм вдається верховодити. А ось по-справжньому скромні і благородні хлоп'ята часто залишаються не поміченими. Але тільки на їх допомогу можна сподіватися в усіх важких ситуаціях у житті. Недарма ж багато людей люблять читати книжки, або дивитися фільми про справжніх героїв. Але треба не тільки захоплюватися ними, але й намагатися самим бути чесними, благородними, мужніми — тоді досконалішим станемо ми і наше оточення! (З учнівських творів).

13. Робота в парах.

Скласти аргументаційні тексти зі вставними словами та словосполученнями (метод «Думай – Працюй у парі – Ділись»):

I пара – впевненість/невпевненість у повідомленні; II пара – почуття; III пара – оцінка фактів з погляду їх незвичайності; IV пара – зв'язок думок, послідовність викладу; V пара – спосіб оформлення думок, експресивний характер висловлення; VI пара – джерело повідомлення; VII пара – активізація уваги слухача, бажаної реакції на повідомлюване; VIII пара – ввічливість.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Державна національна програма «Освіта» («Україна XXI століття»). – К. : 1994. – 60 с.
2. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти // Постанова Кабінету Міністрів України. – 23 листопада 2011 р. № 1392 – zakon2.rada.gov.ua
3. Горошкіна О. М. Інтерактивні методи навчання української мови / О. М. Горошкіна // Освіта Донбасу. – 2004. – № 2. – С. 29 – 34.
4. Коротаєва Е. В. Учебная дискуссия : опыт и проблемы / Е. В. Коротаева // Рус. яз. в шк. – 2002. – № 4. – С. 35 – 37.
5. Махновская Н.И. Система обучения аргументативным умениям в курсе риторики в вузе и школе : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.02 : М., 2004. – 395 с. РГБ ОД, 71:05-13/148.
6. Мацько Л.І. Українська мова в освітньому просторі. – К., 2009. – 606 с.
7. Мацько Л.І. Українська мова. Як писати переказ: Навчально-методичний посібник / Л. І. Мацько, С. О. Караман, О. В. Караман. – К. : Магістр-S, 1998. – 224 с.
8. Пентилюк М. І. Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах / М. І. Пентилюк, С. О. Караман, О. М. Горошкіна. – К. : Ленвіт, 2005. – 256 с.